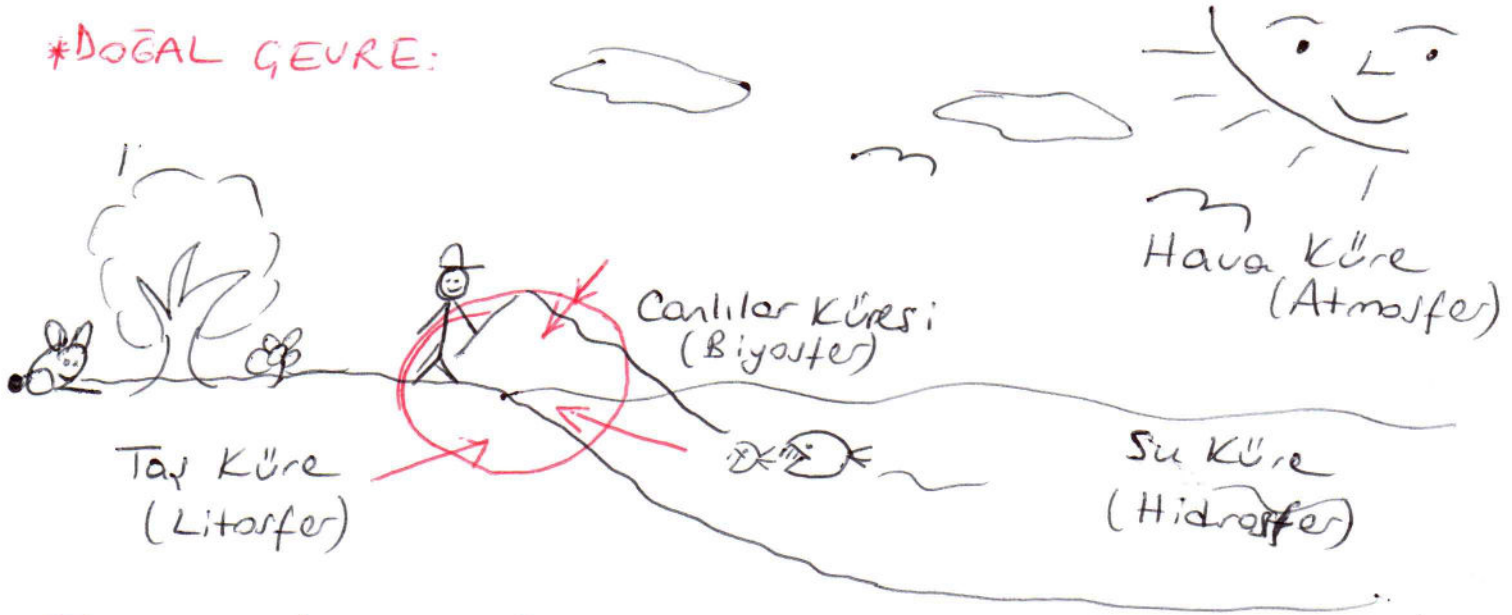

— DOĞA VE İNSAN —

①

Doğal çevre ile insan arasındaki karşılıklı etkileşime COĞRAFYA denir.

*DOĞAL ÇEVRE:

- **Taş Küre (Litosfer):** Yer kabuğunun üst kısmında yer alan dağlar, ovalar, vadiler, platolar vb. yer şekillerinin oluştuğu doğal ortamdır.
- **Su Küre (Hidrosfer):** Okyanuslar, denizler, göller, akarsular, yer altı ve kaynak suları, buzulların oluşturduğu doğal ortamdır.
- **Hava Küre (Atmosfer):** Dünyayı neredeyse saran ve geçirli gazlardan oluşan doğal ortamdır.
- **Canlılar Küresi (Biyosfer):** Litosfer, atmosfer, hidrosferdeki canlıların (bitkiler, hayvanlar, insanlar ve mikro-organizmalar) bulunduğu ortamdır.
- **Doğal Olay:** Doğal ortamı oluşturan unsurlarda meydana gelen perçici ya da sürekli değişimlere denir.
- **Doğal Ortam:** Doğal şartlar altında gelişen olayların oluşturduğu ortama denir.
- **Beyen Ortam:** İnsanın yeryüzünde perçektirdiği bütün faaliyetleri oluşturan ortamdır.
- **Coğrafi Ortam:** Doğal ortam ile beyen ortamın birlikteliğinden oluşan en geniş kavram alanıdır.

COĞRAFYANIN BÖLÜMLERİ

(2)

Coğrafya bilimi; coğrafi ortamda doğal süreçler içerisinde meydana gelen değişimleri, insan etkinlikleriyle şekillenen beşerî ortamdaki değişimleri bir çalışma metodolojisi içerisinde araştırır ve inceler.

COĞRAFYA

Fiziki Coğrafya

* Jeomorfoloji (Yer Şekilleri Bilimi):

Litastferi oluşturan unsurları (Yerkabuğu, taş yatakları, topraklar), litastfer olaylarını (tektonizma, volkanizma, dağ oluşumu vb.) ve yer şekillerinin oluşum süreçlerini (dağ, plato, vadi, ova vb.) inceler.

Yararlandığı Bilimler ⇒ Jeoloji (Yer Bilimi) Pedoloji (Toprak Bilimi) Petrografi (Taş B.) Jeofizik (Yer Fiziği B.) Kimya, Fizik

* Klimatoloji (İklim Bilimi): Atmosfer ve hava olaylarını (basınç değişimi, sıcaklık değişimi vb.), iklim elementlerini (sıcaklık, basınç, rüzgarlar, nem, yağış) ve yeryüzünde görülen iklim tiplerini (Akdeniz ikl., Muson ikl. vb.) inceler.

Yararlandığı Bilimler ⇒ Meteoroloji (Hava Olayları Bilimi) Fizik

* Hidroğrafya (Sular Coğrafyası): Hidrosteri oluşturan acaitli su ortamlarını (deniz, göl, akarsu vb.) ve hidrosterde meydana gelen doğa olaylarını (su döngüsü, akıntılar, dalgalanmalar vb.) inceler.

Yararlandığı Bilimler ⇒ Hidroloji (Su B.) Oseonografya (Okyanus ve Deniz B.) Limnoloji (Göl B.) Potamoloji (Akarsu B.) Hidrojeoloji (Yer altı suları B.)

* Biyoğrafya (Canlılar Coğr.): Biyosferdeki bitki ve hayvan topluluklarının genel özelliklerini, etkileşimlerini ve yeryüzündeki dağılımlarını inceler.

Yararlandığı Bilimler ⇒ Biyoloji (Canlılar B.) Botanik (Bitki B.) Zooloji (Hayvan B.) Tıp

(Devamı Arka Sayfada)

Beşerî Coğrafya

* Yerleşme Coğrafyası: Yerleşmelerin gelişimini, tiplerini, dağılımını; yerleşmeyi etkileyen faktörleri ve merkez tiplerini inceler.

Yararlandığı Bilimler ⇒ Arkeoloji (Kazı Bilimi) Tarih

* Nüfus Coğrafyası: Nüfusun özelliklerini, dağılımını, değişimini, hareketlerini ve nüfus politikalarını; bunların coğrafi ortamlar ve olaylarla etkileşimini inceler.

Yararlandığı Bilimler ⇒ Demografi (Nüfus B.) İstatistik (Sayısal Sınıflama B.)

* Ekonomik Coğrafya: İnsanların tarım, hayvancılık, ormancılık, madencilik, turizm, ticaret, sanayi, hizmetler vb. ekonomik faaliyetleri ile bu faaliyetlerin coğrafi olaylarla etkileşimini inceler.

Yararlandığı Bilimler ⇒ İktisat (Ekonomi)

* Siyasi Coğrafya: Devletlerin jeopolitik konumlarını ve konumlarının dış siyasetteki etkilerini inceler.

Yararlandığı Bilimler ⇒ Tarih, Uluslararası İlişkiler, İktisat

* Tarihi Coğrafya: Geçmişin coğrafi özelliklerini coğrafya biliminin yöntem ve ilkeleri ile inceler.

Yararlandığı Bilimler: Arkeoloji, Tarih

* Kartografya (Matematik Coğrafya):

Yeryüzünün bütününün ya da bir bölümünün düzleme aktarılma tekniklerini ve haritalardan yararlanma esaslarını inceler.

Ayrıca Dünya'nın şekli ve Hareketleri ile ilgilidir.

Yararlandığı Bilimler → Matematik, Geometri, Astronomi, İstatistik, Fotogrametri ve Jeodezi

NEDEN COĞRAFYA ÖĞRENMEİYİZ?

- * Doğal sistemlerin oluşum ve gelişim süreçlerini anlayabilmek,
- * Doğal ve beşerî süreçlerin kendi içindeki ilişkileri ile birbirlerini nasıl etkilediklerini ve bu ilişkinin zaman içindeki değişimini anlayabilmek,
- * Coğrafi süreçlerin jeomorfetik durumundan hareketle insanların yaşam tarzlarının zaman içindeki değişimini ve çevreyi nasıl etkilediklerini anlayabilmek,
- * Coğrafi olaylara ilişkin olarak "nerede, nasıl ve niçin?" gibi sorular sorarak yaşanan yer, bölge ve ülkenin ve tüm dünyaya ilişkin zihin haritasını oluşturmak,
- * Giderek birbirine bağımlı hale gelen doğal ve beşerî süreçlerin birbirleriyle ilişkilerini kavrayarak yaşanan yerin konumu ile fiziksel ve kültürel özelliklerini öğrenebilmek,
- * Toplumun mekânsal organizasyonundan hareketle dünyadaki benzerlik ve farklılıkları kavrayabilmek,
- * Yerel ve küresel ölçekte coğrafi olay ve olguların mekânsal dağılımını tanıyabilmek,
- * Fiziksel çevre ile toplum arasındaki ilişkileri ilgilendiren konularda doğru kararlar verebilme yeteneğine sahip olabilmek,
- * Dünyadaki sınırlı doğal kaynakların kullanımına ve korunmasına yönelik planlamalar konusunda akılcı karar verebilme yeteneğine sahip olmak,

- (4)
- * Giderek küreselleren dünyada karşılıklı bağımlılığı anlayabilmek ve dünya vatandaşı olabilmek için coğrafya öğrenmeliyiz.

Coğrafyanın Beş Temel Unsuru:

Mekâna bağlı tüm olayları kendi metot ve teknikleriyle araştırarak modern coğrafyanın beş temel unsuru vardır. Bu beş unsurla coğrafya, diğer bilim dallarından ayrılır.

1-) Konum 2-) Yer (Mekân) 3-) Hareket

4-) Bölge 5-) Beşerî ve Fiziki Ortam ilişkisi

COĞRAFYA BİLİMİNİN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GELİŞİMİ

- * Coğrafya kelimesi, ilk kez İlk Çağ'da (m.ö. III. yüzyıl) Mısır'ın İskenderiye şehrinde yaşayan Erotettheres tarafından kullanılmıştır.
- * Coğrafya ismi, Latince geo (yer) ve graphein (tasvir etmek) kelimelerinin birleşmesiyle geographica şeklinde ortaya çıkmıştır.

İlk Çağ'da Coğrafya:

- * İlk coğrafi düşünceler Mezopotamya, Mısır ve Doğu Akdeniz Havzası'nda yaşayan düşünürler tarafından ortaya konulmuştur.
- * İlk Çağ'da coğrafi bilgiler gezilen yerlerin tasvir edilmesi ile basit planlar ve haritalar çizilmesi yöntemleriyle ortaya konulmuştur.
- * İlk Çağ'da coğrafyaya katkı veren kişiler; Tales, Platon, Herodot, Aristoteles, Amasyalı Strabon ve İken deriyeli Batlamyus'tur.

Tales ⇒ Dünya'nın şekli ve yapısı ile ilgili fikirler öne sürmüştür. (m.ö. 625-547)

Herodot ⇒ İnsan-çevre ilişkilerine değinmiştir. (m.ö. 484-426)

Aristoteles ⇒ Doğal kaynaklar ile devletlerin gelişiminin ilişkisine değinen Aristoteles coğrafya ile ilgili ilk görüşleri ortaya koymuştur.

Strabon ⇒ Geographika (Antik Anadolu Coğrafyası) adı verilen 17 ciltlik bir çalışma kaleme almıştır.

Batlamyus ⇒ Geographika Syntaxis adlı eserinde küresel dünya yüzeyinin haritalama yöntemlerini anlatmış, batı dünya haritası olmak üzere dört haritalar çizmiştir.

Orta Çağ'da Coğrafya:

* Orta Çağ'da Türk-İslam ülkelerinde büyük bir aydınlanma çağı başlamış, bilimsel alanda önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

* İslamın etkisiyle namaz vakitleri, oruç süresi ve hac yollarının belirlenmesi gibi ihtiyaçların ortaya çıkması Müslüman bilim insanlarının coğrafyaya ilgisini artırmıştır.

* Orta Çağ'da coğrafyaya katkı veren kişiler; El-Harizmi, El-Biruni, Muhammet İdrisi, İbn Batuta, İbn Haldun.

El-Harizmi ⇒ Dünya'nın şekli hakkında kitap anlamına gelen "Kitap Suret el Arz"ı yazmıştır.

El-Biruni ⇒ Dünya'nın boyutları, yarıçapı, çevresi ve ekvator eğikliği hakkında bilgi veren "Kandak el Maksudi"yi yazmıştır.

Muhammet İdrisi ⇒ "Kitabu Roger" adlı eseri vardır. Dairesel bir dünya haritası çizmiş ve eserinde iklim tiplerini anlatmıştır.

İbn Batuta ⇒ İslam dünyasının büyük kısmını ve Hindistan'ı görmüş, 29 yıl süren seyahatleri boyunca edindiği bilgileri seyahatnamesinde toplamıştır.

İbn Haldun ⇒ Tunus'ta doğmuş olan İbn Haldun'un "Mukaddime" isimli eserindeki fikirlerinin etkileri günümüz bilim dünyasında da hâlâ sürmektedir.

Yeni Çağ'da Coğrafya:

6

- * Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçiş dönemindeki Rönesans hareketleri Avrupa'da coğrafya biliminin gelişmeye başlamasında etkili olmuştur.
- * Avrupalıların Çin ve Hindistan gibi Uzak Doğu ülkelerinin zenginliklerine ulaşma isteği birçok coğrafi keşfin yapılmasına neden olmuştur.
- * Coğrafi keşiflerin başında; Bartelme Diaz'ın Ümit Burnu'nu keşfi (1488), Vasco Da Gama'nın Hindistan'a deniz yoluyla ulaşması (1497), Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfi, Magellan'ın başlatıp Sebastian Del Cano'nun tamamladığı dünyanın etrafının dolaşılması (1522) gelir.
- * Yeni Çağ'ın en önemli eserlerinden biri Belçikalı Ortelius tarafından deri üzerine çizilmiş 70 haritadan oluşan ilk dünya atlasıdır.
- * Yeni Çağ'da Osmanlı Devleti'nde de coğrafya bilimi adına çok değerli eserler ortaya konmuştur.
- Piri Reis** ⇒ Bu dönemin ünlü denizcisi Piri Reis (1465-1554) çizdiği dünya haritası ve yazdığı "Kitab-ı Bahriye" isimli eserleriyle dünyaca tanınmıştır.
- Kâtip Celebi** ⇒ Kâtip Celebi'nin yazdığı Cihennüma (Dünya'nın Aynası) bu çağın en önemli coğrafya eserlerindenidir.
- Evlia Celebi** ⇒ Bu çağda yaşamış ünlü Türk seyyahı Evliya Celebi (1611-1682) Orta Doğu, Avrupa ve Kuzey Afrika'da birçok ülkeyi görmüş, seyahatnamesinde geçtiği yerlere ilgili bilgileri detaylı bir şekilde anlatmıştır.

Yakın Çağ'da Coğrafya:

(7)

* Coğrafyanın metodolojisi bu çağda oluşturulmuştur. Coğrafya biliminin bölümleri ve konuları günümüzdeki şeklini almış ve pek çok bilim insanı coğrafya bilimine yeni alanlar kazandırmıştır.

* Bu dönemde coğrafya biliminin gelişmesinde Alman bilim insanları ön plana çıkmıştır.

* Yakın Çağ'da coğrafyaya katkı veren kişiler; Von Humbolt, Karl Ritter, Friedrich Ratzel, Vidal de la Blache'dir.

Von Humbolt ⇒ Coğrafyanın metodolojisini oluşturmuş, coğrafya biliminin ilkelerini ortaya koymuş ve fiziki coğrafyanın öncüsü olmuştur. Galipnalarını "Cosmos" isimli eserinde toplamıştır.

Karl Ritter ⇒ "Coğrafya İlminde Tarihi Esaslar" ve "Mukayeseli Coğrafya (Genel)" adlı eserinde sahibi. Karl Ritter beşerî coğrafyanın öncüsü olmuştur.

Friedrich Ratzel ⇒ "Antropocoğrafya (Beşerî Coğrafya)" isimli eserini yazmıştır. Bunun yanında siyasi coğrafyanın kurucusu olmuştur.

Vidal de la Blache ⇒ Yakın Çağ'ın ünlü Fransız coğrafyacısı P. Vidal de la Blache bölgesel coğrafya akımının öncüsü olmuştur.